

Mansardă la Venetia

Cristina Chevereșan este conferențiar doctor abilitat la Universitatea de Vest din Timișoara, unde predă cursuri de literatură, cultură și civilizație americană. Director al masteratului de Studii Americane, alumn și ambasador Fulbright, a fost visiting professor la Universitatea Ca' Foscari din Veneția în 2019. A participat la cursuri de specializare la instituții prestigioase din străinătate precum Cornell University (School of Criticism and Theory), University College Dublin sau Salzburg Global Seminar. Seria de burse câștigate a culminat cu un stagiu de cercetare Fulbright Senior la Harvard University.

A publicat opt cărți în limbile română și engleză și numeroase articole, recenzii și interviuri în reviste naționale și internaționale. A coordonat, editat și tradus o serie de alte volume. În 2020 a obținut premiul Cartea Anului pentru critică și istorie literară, eseu, acordat de filiala Timișoara a Uniunii Scriitorilor.

Cristina Cheveresan

Mansardă la Venetia

Nouă săptămâni în lagună

Cu fotografiile autoarei

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Iulia Vladimirov
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
DTP: Dragoș Dumitrescu, Dan Dulgheru

Lucrare executată la Livco Design

© HUMANITAS, 2021

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Chevereșan, Cristina
Mansardă la Veneția: nouă săptămâni în lagună /
Cristina Chevereșan; cu fotografiile autoarei. – București:
Humanitas, 2021
ISBN 978-973-50-7150-9
821.135.1

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723 684 194

Părinților mei

Mărturia unei îndrăgostiri

Am fost întotdeauna fascinată de călătorii. În copilărie, îmi urmăream cu ochii minții eroii preferați din poveștile auzite de la rude ori de pe casete și discuri. Mă pasionau prea puțin păpușile sau joaca în spatele blocului. În schimb, am învățat devreme să citesc și să scriu. Aveam astfel acces la o sumă de lumi și personaje care-mi țineau companie în orele dintre lecții și sosirea părinților, cel mai adesea obosiți și tracasați de îndatoririle de serviciu ale „Epocii de Aur“. Încetul cu încetul, traseele mentale au devenit tot mai concrete: legate, la început, de evenimente de familie sau de concursuri școlare, apoi de viața de student, cu ateliere, tabere, colocvii. A urmat cariera: conferințe, școli de vară, deplasări de studiu și cercetare, burse de predare sau stagii de perfecționare mi-au ghidat traiectoria și m-au purtat pe unde nu mi-aș fi imaginat că voi ajunge.

Am descoperit un univers aparte: al cunoașterii de sine și de ceilalți, al explorării de teritorii și cutume culturale, al apropierii de oameni și istorii mari și mici. Curiozități, bizarerii, obiecte și povești deosebite, miresme și gusturi ce, peste ani, reușesc să te poarte, ca prin farmec, înapoi în timp, reînviind emoția de odinioară. În paralel, fără veleități de profesionist, mi-am dezvoltat pasiunea pentru fotografie: modalitate la îndemână de a păstra frânturi și dovezi efemere ale experienței trăite, fir roșu pentru reconstituirea atâtor revelații, stări,

contemplații. Călătoria e o experiență complexă, ce trece dincolo de suprafața unor monumente „de bifat“, obiective „de neratat“, localuri „de încercat“, hoteluri „de testat“, cărări „de umblat“. Călătoria însumează trăiri intelectuale și senzoriale: oportunitate de relaționare și autodefinire, experiment civilizațional și cognitiv, ieșire din zona de confort și explorare a unui necunoscut care, în ciuda stereotipurilor, cel mai frecvent nu se dovedește amenințător la o privire atentă și preocupată.

În timp, pătrunderea în noi teritorii academice și culturale, cu descoperirile aferente, a devenit parte integrantă dintr-un mod de viață: pasiune pentru meserie, dorință de comunicare cât mai extinsă cu oameni cu preocupări similare de pretutindeni, interes pentru contextul largit al oricărei imersiuni într-o părticică de lume nouă, cu trecut și prezent aparte. Pământul abundă de însemnări ale celor care, străbătându-l, au simțit nevoia de a-i și a-și cartografia universul în schimbare: a înregistra, pentru sine și pentru alții, nuanțe, surprize, clișee și mistere ale întâlnirilor cu necunoscutul, diferitul, anticipatul, așteptatul sau, în unele cazuri, temutul. Nu e scopul scrierii de față să le treacă în revistă sau să le întreacă în profunzime, anvergură, originalitate.

În vara târzie a lui 2019 m-am aflat în postura privilegiată de a petrece două luni la Veneția: cetate de aur a imaginației universale, punct de confluență a civilizațiilor și aspirațiilor, nucleu al artei, arhitecturii, istoriei europene, sediu cvasi-mitic al conexiunilor indestructibile cu o pleiadă impresionantă de spații culturale ale globului. Firește, am avut a mulțumi profesiei. Câștigarea, prin selecție internațională, a unei burse de Visiting Professor la prestigioasa universitate Ca' Foscari m-a lăsat, inițial, fără cuvinte. *Eu? Serios? Glumiți?* Emoția, anxietatea, complicațiile birocratice, împlinirile universitare au jalonat o traiectorie ce s-a dovedit mult mai ramificată decât simpla angajare pe termen determinat într-un proiect de cercetare. Pe lângă activitățile din contract, am avut posibi-

litatea și tihna de a mă bucura la pas, în ritm propriu, de un tărâm magic, ale cărui imagini reprezentative n-au nevoie de introducere: bonusul cel mai prețios, pe care mi-am dorit să-l pot onora și documenta cum se cuvine.

Odată cu acumularea anilor și ieșirilor din proximitatea imediată, am înțeles, treptat, importanța consemnării momentelor-cheie. Am început să îmbin în scris traseul fizic cu acela mental și traversarea granițelor terestre cu testarea, fluidizarea, investigarea celor simbolice. Nu mi-am propus o radiografie sau arheologie culturală *per se*, ci doar lărgirea orizontului propriu; modestă, dar plină de satisfacții greu de concurat. Am colindat, am citit, am admirat, am inspirat, am înmagazinat în memorie. Mi-am notat reacții, impresii, informații inedite (poate numai pentru mine), m-am bucurat de inițieri succesive, mi-am dorit să le pot regăsi și retrăi ca atare, pe urmele propriilor pași. Am făcut exerciții mai mult sau mai puțin stângace sau inspirate în arta *travelogue*-ului, am răsfoit de nenumărate ori albumele achiziționate sau alcătuite din instantanee surprinse de mine, cu înțelesuri și încărcături speciale, rezervate ochiului, minții, sufletului ce le-au filtrat.

Privind în urmă, am regretat nu o dată experiențele încredințate strict memoriei: nu doar subiectivă – cum sunt, prin definiție, (sub)speciile scriiturii de și prin sine, inclusiv cea a însemnărilor de călătorie –, ci și trădătoare și sinuoasă în drumul spre (re)articularea coerentă a clipei. Tehnic vorbind, hârtia sau documentul electronic au capacitate limitată de stocare și redare a complexității oricărui tip de *coup de foudre*, ori chiar de îndrăgostire graduală. Totuși, *scripta manent*. Criza (auto)izolării forțate dintr-un an 2020 atipic, bizar, crud mi-a demonstrat din plin forța motivațională și determinarea regenerativă a revizitării, rând pe rând, prin istorisiri și imagini, a locurilor ce mi-au marcat existența. Sper ca, într-o zi, să le regăsesc mai vii și mai atrăgătoare decât mi se vor fi dezvăluit deja.

Manuscrisul din mansarda venețiană s-a conturat de la sine, de-a lungul unei șederi bogate în culoare locală și incursiuni dincolo de fațade și parade arhicunoscute și îndelung studiate. Rezultatul e un jurnal candid, fără pretenții pedagogice, de exhaustivitate sau erudiție: dimineți și după-amiezi de grație, scufundate în luciul discret și tainele lagunei unice sau învăluite de jocul de lumini și umbre de pe terasa suspendată printre acoperișuri de palate și turle de biserici. Nu pornisem cu vreun obiectiv anume. Nici pe departe cu bănuiala că ar fi posibil să scriu o carte. Realitatea în desfășurare, cu straturi, volute, uimiri și senzații, s-a așternut pe mai multe pagini decât anticipam. Recitind în vremuri de carantină, am resimțit acut nostalgia unei perioade copleșite de daruri inefabile.

Ca locuitor cu acte în regulă al Veneției, m-am desprins de turismul de masă, ce riscă să umbrească splendoarea cetății asediate zi de zi. Mi-am propus rute alternative, căi personalizate către farmecul autentic al urbei asaltate de mulți și cunoscute de puțini. Așa se explică absența unor pasaje consistente dedicate unor repere atât de celebre încât au căzut, inevitabil, pradă poleielii comerciale, în favoarea incursiunilor detaliate în sfere mai puțin apropiate mie înaintea vizitei de curtoazie și respect făcute inegalabilei Serenissima. Consemnările zilnice îmi urmează, fidel, cărările. Dau seamă de un tip de experiență clădit pe tatonare intuitivă și decodare sistematică, progresivă, profund subiectivă a sensurilor ascunse între ziduri, peste poduri, prin piațete. O sumedenie de vieți și întâmplări anterioare renasc în fața celui suficient de răbdător să nu le lase în urmă fără o a doua privire, în goana previzibilă și generalizată Per Rialto/Per San Marco.

Față de orele numărate ale unei escale între zboruri sau etape de croazieră, două luni pot însemna o veșnicie. La altă scară, două luni reprezintă o secvență infimă din viețuirea milenară a orașului de aur lichid. Dacă plonjonul în spiritul locului echivalează cu o reconfigurare a profilului spiritual și

cultural propriu, a locui și a te lăsa locuit de un spațiu al fanteziei și imediatului în egală măsură e genul de favoare a destinului pentru care nu poți decât mulțumi în șoaptă, cu nădejdea secretă și prea îndrăzneță că s-ar putea repeta. Discursul ce reunește notele cotidiene e mărturia în timp real a unei îndrăgostiri și declarația asumată a unei afecțiuni pe termen lung: timorat și entuziasmat, intimidat și intrigat de măreția, grandoarea, amplexarea darului mereu mai captivant al înșiruirii aparent nesfârșite de insule și canale. Departe de pretențiile unui ghid turistic informativ sau de ambițiile unui documentar elaborat despre Veneția, jurnalul meu e un depozitar de stări și revelații cu suflu mărunț, întretăiat, un tribut în cheie minoră adus unui imperiu al viselor, încremenit între levitație și scufundare.

22.08.2019

Dimineață senină, de august încă în plină forță. Mă trezesc și bântui, ca prin vis, prin mansarda unui *palazzo* venețian. Grinzi de lemn, poate de sute de ani vechime, susțin tavanele ce dau doar impresia că nu sunt destul de înalte. Adăpostesc, de fapt, un refugiu pe cât de confortabil, pe atât de plăcut. Va trebui să aflu istoria clădirii. Pe o policioară, în dormitor, am ochit deja albumul cu fiecare clădire de pe Canal Grande. Cine știe ce descopăr? Suntem aproape. Lumina se revarsă, filtrată-n mii de nuanțe, în funcție de moment, prin lucarne neașteptat de tehnologizate: deschiderea și închiderea se operează de la comutatoare speciale.

Văd cerul viu, în mișcare, prin ele. Așa-l vedeam și acum zece ani, în Cambridge, Massachusetts. Atunci eram „Fulbrightist“ la Harvard. Acum, Visiting Professor la Universitatea Ca' Foscari. Pare un cerc magic, pe circumferința căruia mă deplasez. Cineva, undeva, sigur știe ce rațiuni mă poartă prin lumea academică, și nu numai. *Deci nu strică să înveți mult și bine*: dedicație studenților și amicilor ce-mi inundă cu inimioare primele postări venețiene. *Nu poate fi chiar atât de rău să petreci două luni într-unul dintre cele mai fascinante orașe ale lumii, nu?* Mi-am repetat-o de nenumărate ori în ultimele câteva luni. Iată-mă în Dorsoduro.

În Dorsoduro: acasă, pe altana

Încă-mi vine să mă ciupesc din când în când, de control. Totul a venit prin surprindere: nu mai așteptam de mult răspuns. Trecuse aproape un an, scrisoarea de acceptare și invitația rectorului se rătăciseră prin meandrele virtualului. Au urmat lacune de comunicare, momente de stres și renunțare. Dar am ajuns până la urmă. Sper să mă bucur din plin. Apartamentul, atât de aproape de cer cât permite o insulă nedistrusă încă de cultura sau necesitatea construcțiilor verticale infinite, mă poartă cu aproape un deceniu înapoi: mobilat cu antichități de o familie de intelectuali cu posibilități și gusturi rafinate (a fost locuința fiicei până nu demult), îți dă sentimentul unui „acasă“ departe de casă, întrezărit cândva, în vis.

Pentru mine, cel puțin, poate fi unul din cele mai romantice locuri din lume, cu *altana*-i adiacentă: terasa deschisă, de

lemn, cocoțată pe acoperișul în pantă, unde-ți poți sorbi cafeaua de dimineață sau vinul de seară, respirând prin toți porii orașul văzut de sus. Sunt în Dorsoduro, minunatul și mai puțin turisticul *sestiere* al Universității și al multiplelor ei clădiri, majoritatea foarte vechi. Departamentul unde voi lucra și Biblioteca de Științe Umaniste? La propriu, după colț: în curtea alăturată. Le văd ferestrele de la geam. Oare cum ar fi să-mi privesc universitatea timișoreană din balcon?

După ieșirea îngustă din curtea cu dale de piatră și propria-i statuie a îndrăgostiților îmbrățișați (...de când?), imediat peste pod se întinde Campo Santa Margherita: loc de adunare pentru studenții universității răspândite în cele mai neașteptate și minunate zone. Ieri după-amiază, în plimbarea relativ scurtă, am identificat deja două sedii ale facultății-gemene, de Litere. E încă luna de concediu pentru maestri, și vacanță pentru discipoli; multe afișe anunță redeschiderea spațiilor la început de septembrie. Localurile, terasele, piațele sunt, însă, vii: le simt fremătând, abia aștept să le iau pulsul. Din fericire, nu gem sub povara gloatei înnebunitoare din zonele hipercentrale.

Faimă, filme, cărți, documentare, cântece, carnaval: o întreagă țesătură mitologic-simbolică, dar și tot mai comercială, învăluie orașul. Cum o fi să te naști și să crești venețian? Dilema lui Montesquieu: *Cum poate fi cineva persan?* Cum reziști ritmului și valurilor de admiratori, cum de nu s-au produs masacre împotriva gălăgioșilor, prost-crescuților, căutătorilor de senzații tari și clișee „instagramabile“? Deși cu obiect mult mai specific, bannerele „No Grandi Navi“ presărate prin oraș conțin, probabil, parte din răspuns. La fel, anunțurile explicite referitoare la amenzile pentru comportament nepotrivit, destul de usturătoare, să mai calmeze spiritele.

După sosirea fără probleme, în jurul prânzului, cu un zbor Timișoara–Treviso, scurt, lin, înșorit, am explorat zona și am localizat punctele de interes practic. Trebuie neapărat să o tratez cu ceva pe Ilaria, doamna de la biroul de cazări